

Ծառս երշալիք՝ լրացիր ճերունն համար
ծախքը առնողին վրայ է:
Լրագրոյս վերադրեալ համակ Լամ
է. իյն գրաւթիւն խմբագրին պիտ
ուղղուի. Էւ առնց համբուն ծախ
քը խրկողին վրայ է:

ԳԱՂԱԲԱԿԱՆ

“Նախկին Արշադանի դուռն ինքնը առ Տ. Դաշակ շնորհազարդ վարդապետ տե-
տուչ Ս. Դանիելի, Անապոյոյ քաղաքի ա-
պստամբած քաշանայնիւր՝ որոց մէջն է-
յանունանէ իւր Արքեպիսկոպոսն բանադ-
րուած քաշանայն Սարտիոսս, յիշեալ
վարդապետի միշնորդութեամբը գինած էին
առ իւրեանց Արքեպիսկոպոսը և արձակ-
ման արժանացած. բայց յետոյ՝ ինչպէս
յայտնի կերեւի այն ժամանակի նամանկե-
րէն թէ՛ ՚ի Պատրիարքարան եկաններէն
և թէ՛ ՚ի Պատրիարքարանէ անդ խրկուած.
ներէն, մինակ տէր Մարտիրոսը՝ իւր
յառաջ քան գործակիւն ՚ի բանադրանաց
բռնած ընթացքին և ո՛չ մէջ կէտէն եր-
բէք ետ կիցած չըլլալուն, այն ատեն նախ-
կին սրբազան Պատրիարքը որոշած է թո՛ւ
մարգայի վանքը երթալ և առանց քաշա-
նայազործութեան առ ժամանակ միապաշ-
խարել, և իւր ապագայ ուղիւ ընթացքը
վայցովը հաստատուն ապահովութիւն
տրուէն զին յարժանանալ քաշանայազոր-
ծութեան: Այս որոշումը մինչև հիմա ՚ի
գործ չէ դրուած, և նոյնը տակաւին իւր
ապստամբութեանը մէջ յարատեւած ու-
կեցած ըլլալը նոր նամակներէ խնամալով

ները Ռուսմանական խորհրդոյն ազգային ուսումնարանաց համար ստորիկում ուսմանը ընթացին հետ ընդհատելով, ոչ նուազ ուրախութեամբ կրտսեանմը թէ տարբերութիւնը խիստ քիչ է. և այս տարբերութիւնը կը բազմանայ միայն մեքենայանութիւնէ, կենդանականութիւնէ ու հանրաբանութիւնէ, ասարեւրութիւն մը՝ որ մեծ դժուարութիւն չի ներկայացնել, և աղայոց ուսմանը ընթացիկը աւարտումը մէկ տարին աւելի չերկարացնէր:

Կիտաւորութիւնիս ըսել չէ թէ այս ուսմանը ընդերքը եռանկիւնաշարիւթիւնն ալս ամենաանարկաւոր են. այլ ըսել կողմնորէ թէ, և թէ մեր ուսումնարանաց ընթացքը վերջորէն եւլ ցանկին համակերպ ըլլայ, ստանալնման տեղի առաւելութիւնը կունենանք որ, նոյն ուսումնարաններուն մէջ ուսմանընին յաջողութեամբ աւարտելով ուսումնական խորհրդոյն վաւերական վկայագիրները ստացող աշակերտը, իրենց ուսմանը կատարելագործելու կամ աւելի բարձր գիտութիւններ ու արհեստներ սովորելու համար փարիզ երթալով Տէրութեան բարձր հանձնարաններուն մէջ ընդունուելու համար պահանջուած ուսումնական քննութիւնը դիւրաւ կանցնեն ի մեծ պատիւ ազգային ուսումնարանացս, առանց նախալրելական դպրոցներու մէջ ամբողջ տարինը անցընելու:

Այս վերջինը առաջարկութիւն մին է որ կընտրէ. ընդունելութիւնը, ինչպէս որ ըսինք, Ռուսմանական խորհրդոյն բացարձակ կամքէն կախում ունի:

Այս առթիւ կը խնդրեմք Ռուսմանական խորհրդոյն արժանապարգեւութիւնէն որ բարեհաճի մեզ յայտնել թէ ինչ եղանակաւ պիտի ընտրուին վարժատանց դասադրերը: Մենք անհամբերութեամբ կապանքք մինչև հիմայ իրեն այս մասին ընկիւղ ստորիկութեան յայտարարութեանը, որ ըստ այնմ ի պատրաստի ունեցած մէկ ընդարձակ թուականութիւն նիս, տեսական գործնականով խառն, և երկրաչափութիւնիս նոյնպէս տեսական ու գործնական, հանդերձ դետալաշափութեամբ, արագորէն տալու իրենամք ձարը տեսնել:

Յուսամք թէ մեր այս դիտողութիւնները ազգային յատկաշարիւթեան բարենախանձ արտի մը արդասիւր համարուելով ընդունուելութեան արժանի կը դատուին, որով հաջկազն եւ ըրտասարգաց մեծ ծառայութիւն մը ըրած կըլլամք:

Կ. Պոլիս, 20 Փետրուար, 1864

Թ. Յ. Պէկեան

Աշակերտ Հայկազեան Վարժարանին Փարիզու:

Արժանապարգ խնդրելով:

Խնդրեմ որ բարեհաճիք մեր այս երկրորդ նամակն ալ հրատարակել, որ Լրագրոյդ 172 երրորդ թիւոյն մէջ հրատարակեալ Ազգային դաստիարակութեան հիմնադրին շարունակութեանը վերաբերեալ կարեւոր գիտողութիւն մը կը պարունակէ:

Հարցաքննութեանց օրինաւորութիւնը, որ միանգամայն ուսուցչաց եւ ուսանողաց ջանից արդիւնքը կը յայտնեն, Ռուսմանական խորհրդոյն ուշադրութեան մէջ ամենափութը տեսնելով դրամած կերեւնայ:

Քննութեան երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ. «Ամեն դասարանի քննութիւն իր դասատուները կ'ընեն, անմիջապէս բարձր դասարանի դասատուաց ներկայութեանը»: Այս խօսքերը վարժարաններուն հարցաքննութեանցը համար միայն կրնան առնուիլ, ուսումնարանները վարժատանց անմիջապէս բարձր դասարաններուն տեղը առնելով. բայց ուսումնարաններուն տարեկան քննութիւնները որո՞ւ ներկայութեամբ պիտի կատարուին, քանի որ ուսումնարաններուն մէջ պարունակեալ չորս դասարանաց դասատուներն ալ միեւնոյն են*: Ուրեմն ուսումնարանի աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնները իրենց դասատուներովը միայն պիտի ըլլան, որն որ շատ յարմար չը թուիր մեզի:

Քննութեան երկրորդ յօդուածէն ալ կը հետեւի թէ, ուսումնարանի ընթացքը աւարտող աշակերտաց հարցաքննութեան օրը, չէ թէ քննութիւն, այլ պարզապէս քննութեան հանդէս մը պիտի կատարուի, ուր իւրաքանչիւր աշակերտի հազիւ մէկմէկ հարցմանը պիտի կարենայ ըլլել: Ըսել է որ Ռուսմանական խորհրդը չէ թէ ինքը մասնաւորապէս աշակերտները քննելով անոնցմէ արժանաւորները վկայականներով պիտի պատուէ, այլ ըստ վկայութեան դասատուաց:

* Այս դրուիւնը, այս, Օսմանեան բժշկական դպրոցին մէջ կը տիրէ, բայց հոն իւրաքանչիւր դասարանի դասատուք տարբեր են:

Ընդհանրապէս դասատուներուն անհատութեանը վրայ աչաջակ վստահութիւն ունենալ կարծեմք տեղի չունի. և ևս խօսքերնիս մասնաւորելով՝ կ'իշէ չվստահել: Եւ չեմք անիրաւի, որուն հաստատութեան ապացոյցները առաջ բերելու հարկաւորութիւնը առ պիտի դրուի, սա չափը միայն կ'ըսեմք թէ, եթէ դասատուի մը բարձր աշակերտները առանց ըստաւորութեան տկար գտնուին իրենց ուսմանցը մէջ, որն ապագային աւարտութեան հետեւանքն է, Ռուսմանական խորհրդը կրնայ յուսալ կամ վստահ ըլլալ արդեօք թէ նոյն դասատուն աշակերտաց յատկաշարիւթեան անսովորանքը անհատապէս նշանակելով՝ ցուցալը իրեն պիտի ներկայացնէ: Երբեք, մենք չեմք կրնար յուսալ. և այս մասին մեր փոքր ինչ փորձառութեամբը ըստ հարկին զօրաւոր ապացոյցներով խօսքերնիս հաստատելու կարող եմք:

Վերջապէս կը հետեւցնենք ըսածներէն թէ, այս դրուիւնը Ռուսմանական խորհրդը պիտի չկարենայ ոչ դասատուի մը արդեւաւորութիւնը ճշդիւ գիտնալ և ոչ աշակերտաց յատկաշարիւթեանը: Ուրեմն մեր այս դիտողութիւնն ալ ուշադրութեան արժանի է, և հետեւաբար ընտրութեան եղանակն ալ վստահութեան կարօտ:

Կ. Պոլիս, 25 Փետրուար 1864.

Թ. Յ. Պէկեան

Աշակերտ Հայկազեան Վարժարանին Փարիզու:

Այս հրատարակութեան նամակներէն զատ ուրիշներ ալ կան մեզի իրիւրեւ. առնոց ալ հրատարակութիւնը գալ շարժութեան կը թողունք:

Նոյնպէս նոյնքեր 4 ին դուստրուած ազգային Բնագիտութեան ժողովոյն որոշմանը համեմատ, առանց գրի և բանաւորարտու ճառ մը յայտնելու վերջին Բնագիտութեան ժողովին ներկայ չընտանող երեսփոխանաց անունները ահաւասիկ կը հրատարակենք:

Երեսփոխան Գասպարիկ աղա.

Երեսփոխան Զօհաննէս աղա.

Երեսփոխան Մեարոյ աղա.

Երեսփոխան Պօղոս աղա.

Երեսփոխան Մ. Զօհաննէս աղա.

Երջակ Յակոբ աղա.

Գասալութեան Միքայէլ աղա.

Գարաւաճեան Յարութիւն աղա.

Գարալեօգեան Թադէոս աղա.

Գարաւանեան Սահակ աղա.

Գեորգեան Մանուէլ աղա.

Գեորգեան Երիկ աղա.

Գրիգորեան Պօղոս աղա.

Գրիգորեան Ստեփան աղա.

Խոստեփեան Զօհաննէս աղա.

Թադէոսեան Գեորգ աղա.

Թիւսիսեան Գրիգոր աղա.

Խոսեան Գարեթիկ աղա.

Երեսփոխան Միքայէլ աղա.

Կէլէլեան Զօհաննէս աղա.

Հարցադոճ Ելեքստ աղա.

Ճանեկ Ստեփան աղա.

Մանուէլեան Մ. Մանուէլ աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Միքայէլեան Երեսփոխան աղա.

Երեսփոխան, և Մուսայաճեան մեծարդ Մանուէլ աղան քուէից առաւել լուծիւնն ստանալով, ազգային երեսփոխան անուանեցաւ:

Իզմիլէն լուր կուտան մեզ թէ ազգային Մահմադարութեան դաւաճաց մէջ գործադրութեան համար կեդրոնական վարչութեան կողմէն Բաշնորդներուն խորհուած հրահանգը Իզմիր հասած ըլլալով, վիճակին Գերայապաւ Ս. Մ. Բաշնորդը փետր. 12 ին կիրակի օրը ընդհանուր ժողով գումարներ է աւաճնորդարանը, և հոն քուէարկութիւն ըլլալով՝ 21 անձինք՝ որոց մէջ են նաև Բաւաթեան անունով քամաւաւաններն ալ ընտրուական ժողովոյ անդամ ընտրուել են:

Այս ընտրութեան վրայ Իզմիրէն մեզի գրուած նամակներն իրարմէ տարբեր տեղեկութիւն կուտան և հետեւաբար անհամաձայն դատողութիւններ կրնեն:

Երբարե Գեր. Ս. Մ. Բաշնորդը Իզմիրի ժողովարան մէջ ժամանակէ մը ի վեր ծագած անհամաձայնութիւնները ներկայութեան ժողովին անդամոց ընտրութիւնը հրահանգին համեմատ կանոնաւորապէս կատարուելուն մեծ փորձ ցուցցեր է, այսու ամենայնիւ դարձեալ ժողովին ընտրութեան գործողութիւններուն մէջ անկանոնութիւններ նշմարուելով հետեւեալ օրը 16 ստորագրութեամբ բողոք մը իրկուել է Ս. Մ. Բաշնորդեան:

Կանակներուն մէկը կ'ըսէ, թէ աւաճնորդարանին մէջ գումարեալ Բնագիտութեան ժողովին ամեն աստիճանի մարդիկ ներքէ բազմացեալ ըլլալով, անոնց զաղուի քուէարկութեամբ և ազատ կամօք ընտրած անձինքը Իզմիրի ժողովարան համարումն ու վստահութիւնը վայելող անձինքը ըլլալուն տարակից չլինար. հետեւաբար Բաւաթեան անունով բաժնատուած անձանց դէմ լրագրներուն մէջ հրատարակուած բողոքներն ալ քանի մը անգամ երիտասարդներու անխորհուրդ կրկն և զրգուեալ ուղեւ պտուղն ըլլալը ինքնին կը հասկցուի:

Միւս նամակը որ բողոք ընողներուն կողմէն գրուած է մեզ, կը ծանուցանէ թէ աւաճնորդարանը գումարուած ընդհանուր ժողովին մէջ բողոք ուսումնական և պատուաւորանձինքիանչուած և ներկայ չէին. այլ ստանալաւ իրենք ընտրածօք հրաւիրուած էին վերջիշալ Բաւաթեանայիւր անհրաժեշտութեան և կէս մ'ալ անտարբեր անձինք:

Իսկ ընտրութեան մասին չորս դիտողութիւն նշանակուած է բողոքին մէջ, որոց ամենին կարեւորը ըստ մեզ՝ կարդալ գրել չգիտող անձանց քուէարկութեան մասնակից ըլլալն է:

Այս երկու կէտերը թէ որ ստոյգ են, բաւական են բողոք ընողներուն իրաւունքը հաստատելու: Բայց մենք չենք կրնար հաւատալ, թէ Գեր. Ս. Մ. Բաշնորդը որ ընդհանուր ժողովին առջև ուխտեր է ընտրութեան գործողութիւններն հաւատարմութեամբ կատարելու յայտարարելու վկայակներու աչք դրացած կամ գործակից եղած ըլլայ: Այսպէս արագիւտ մէջ ճշմարտութիւնը որոշել դժուար ըլլալով, խոհեմութիւն կը համարենք անհրաժեշտ ստիպար կրկնել տղն գանգատն ընողներուն հետեւեալ խոհական խօսքերը՝ որով նամակին վերջացուցած են:

«Աւաճին անգամուն գուցէ ներկի է այսպիսի զանաւորութիւնները ընտրութեան մէջ, կը խոտովանենք մենք ալ, բայց եթէ անգիտութեամբ եղած ըլլան, ուստի մէկ անգամ որ նոյն կէտին բողոք ըլլալով եղած ներհակ գործողութիւնները կը ծանուցուին, նախադասք անկողնատիւրութեամբ կը պարտաւորի լսել և ըստ այնում վարուելու հող տանիք: Այլ յուսմամբ, որ յետ այսորոց լրջաբար ընտրութեանց ուշադրութիւն կը ըլլալ, և հասարակութիւնը տեղի չունենար բողոքելու»

Նոյնպէս ուրիշ օրը (փետր. 17), Հ. Բաւաթեան ազգային խորհրդ հրաժարեալ Պատրիարքին տեղ նոր Պատրիարք մը ընտրելու նպատակաւ ընդհանուր ժողով մը ընելով, ընտրութեան գործը խաղաղութեամբ և կանոնաւորապէս կատարուելու համար, կանոնադրութեան մը անհրաժեշտ պէտքը ճանչցան, և հետեւաբար համաձայնութեամբ որոշեցին նախ Մահմադարութիւն մը ընելու և ապա Պատրիարքի ընտրութիւնը կատարել: Այս գովելի խորհրդով յանձնաժողով մը ընտրեցին տասն և եօթն ուսումնական և հմուտ անձներ, որոնք շարաքը քանի մը անգամ Վ. Երեսփոխանին Պատրիարքարանը գումարուելով՝ առաջարկեալ Մահմադարութիւնը ընելու կը բազմեն:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իզմիրի Միւրութեան Հանդէսին խափանման առթիւ լրագրոյս 470 թիւոյն մէջ յիշեալ քաղաքի ազգային ժողովոյն ներկայութեան եղած գիտողութեան Իզմիրի Երջայոց լրագրին հետեւեալ պատասխանը տուել է իր 642 թիւով:

«Սրբազան Բաշնորդը՝ իբրեւ նաև խաղաղ ազգային ժողովոյն՝ յատկապէս կանչեց Միւրութեան գլխաւոր խմբագիրը և հայրաբար յորդորեց զինքը պիտի հետեւի ինքն և իր 642 թիւով:

Այսպէս արդ այս յայտարարութեան դէմ Իզմիրի Հաշոնից ընկերութիւնը փետր. 18 թիւով բողոքոյ գիր մը գրած է մեզ, որուն մէջ հետեւեալ խօսքերը կը կարդանք:

«Մեք այս ստույթեան դէմ կը բողոքենք անհամաձայնութեամբ, և կը պատասխանեմք նախ թէ Միւրութեան խումբագրաց համար ժողով չեղաւ, թէ և քանի մը անգամ թէ՛ բանաւոր և թէ՛ Միւրութեան Հանդէսին միջոցաւ խնդրած էինք յատկապէս որ մեր և Երջայոց խմբագրին մէջ ծագած վեճը ընդհանուր ժողովի մը մէջ արգարութեամբ քննուի: Երկրորդ կը պատասխանեմք՝ հարցնելով ճշմարտապէս լրագրին թէ՛ այդ յատկապէս կանչելը երբ եղաւ, որո՞ւ ձեռնօք, և ո՞վ է անկանոնաւ և աւաճնաւոր այդ յորդորանաց արդեօք իւր ուրուականը միայն ներկայ էր այն աներեւոյթ ժողովին մէջ: Մեք այդպիսի սի ժողով ոչ տեսանք և ոչ գիտեմք երկիս լիս վրայ: Գարձեալ «գլխաւոր խումբագիրը» կ'ըսէ. մեք այդպիսի գլխաւոր մը չենք ճանչցար, որովհետեւ Հաշոնի տեղի Բնագիտութեան անդամք բողոքն ալ հաւատարմ եղբարք են:

Ասոնք ըսելէն ետեւ յիշեալ ընկերութեան անդամները կը հրաւիրեն Երջայոց աղայ խմբագիրը որ իրենց հետ Սրբազան Բաշնորդին ներկայանալով՝ ըրած վերջիշալ յայտարարութեան ստույթիւնն ստուգէ, և Երջայոց միջոցաւ յետս կ'ըսէ:

—Երբեք թէ շարաք օրը կայսերական պալատը եղած ժողովին քննութեան նիւթ երկն մէկն ալ Իզմիրի սեփականութեանց խնդիրն էր, և կը հաստատեն թէ այս կարեւոր խնդիրը տեղութեան գանձուն օգտակար ըլլալու կերպով լուծուելու վրայ է:

—Նոյնպէս շարաք օրը գալիք Մարտիկայի Վարդիական Խաւաղ շոգենաւոր Հանազ Վալէի ներուցին մօտերը գնաւելով, չիղլաւ ձա՞մբան շարունակել, և հետեւաբար ուրիշ շոգենաւոր օգնութեան հանդէս մէջի ճանապարհորդները պարպեցին, և շոգենաւոր ալ շաշելով Վ. Պօլիս բերին հինգ շաշելի օրը:

—Ապագէն լուր կուտան թէ Գաւաթեան գետը ձիւներուն յանկարծ հալելուն պատճառաւ յորդեղով, ցամաքը կոխեր, և Պալատի, Խամայիլի և Օլիմպիկայի երկրքը եղած բողոք ցորենի մթերանոցները կոխելից ցորեններն ապականել է: Իզմիրի կորուսաններուն ճիշդ հաշիւը դեռ յայտնի չէ, բայց հինգ միլիոն դոլարէն աւելի կը հաշուեն:

